Norra Vedbo-dräkten.

Av fil.stud.Sven Kindestam. Ur Från Sommabygd till Vätterstrand,del 3.

Vid Svenska Ungdomsringens för Bygdekultur Jubileumsstämma i Stockholm 1946 kom jag att med fröken Ingrid Ode från Tranås Hembygdsgille samspråka om folkdräkter.Fröken Ode nämnde bland annat,att Tranås Hembygdsgille nu behövde anskaffa nya dräkter i stället för de gamla som blivit utslitna under 25 års flitigt begagnande.Jag framhöll då att det skulle vara lämpligt att få fram en dräkt med närmare anknytning till Tranåsbygden än den nu använda Unnarydsdräkten från Västbo härad.Skulle det inte möjligen gå att uppteckna en folkdräkt från Norra Vedbo härad? Fröken Ode sade,att det givetvis skulle vara bra om detta gick,men hon trodde inte,att förutsättningarna att lyckas skulle vara så värst stora.

Det gick några månader och detta samtal hade nästan fallit i glömska då den av Svenska Ungdomsringen utgiva boken "Folket i fest" utkom.I denna medarbetar bland andra professor Sigrid Svensson med ett avsnitt om folkdräkter.Bland illustrationerna härtill reproduceras tvenne akvareller av V.C.Gyllenskiöld,vilka visar mans- och kvinnodräkt på 1820-talet i Vireda socken,Norra Vedbo härad.Då jag såg dessa bilder,slog det mig genast att detta var en dräkt som vore passande för Tranås Hembygdsgille.Jag meddelade fröken Ode detta och fick då även veta,att hon erhållit en liknade upplysning från Fru Julia Fredricsson i Värnamo,som ordnat uppvävning av livstyckstyger till Västbodräkten och Tranås Hembygdsgille.

Under sommaren 1947 blev jag i tillfälle att i samband med genomgående av Nordiska Museets dräktmatrial från Östergötland närmare studera såväl Gyllenskiölds akvareller som i Nordiska Museets bevarade dräktplagg från Norra Vedbo vilket resulterade i en rekonstruktion av Norra Vedbodräkten.Uppvävning av erforderliga tyger har sedermera skett genom fru Julia Fredricssons försorg.

De redan omnämnda akvarellerna av V.C.Gyllenskiöld förvaras i Nordiska Museets bildarkiv och är fem till antalet.Enligt Gyllenskiölds egen uppgift visar de dräktens utseende i Vireda socken på 1820-talet,men är dock utförda vid en senare tidpunkt.

Av mansdräkten finns endast en avbildning,och den visar en man med svart,mjuk hatt,mörkblå jacka,randig väst,gula knäbyxor,mönsterstickade strumpor i rött och vitt samt spännskor.Jackan är dubbelknäppt med nervikta slag,medan västen är enkelknäppt och har ståndkrage.Färgerna i västens randning är detsamma som i kjolrandningen på kvinnodräkten och utgörs av grönt samt två färger rött på svart botten.Byxorna knäpps med bred lucka och har knappar och spänne vid knäna.Strumporna hålles uppe med brokiga strumpeband.

Av bilderna över kvinnodräkten ger två bilder ett helhetsintryck

av dräkte.Den ena bilden visar en flicka i helfigur sedd framifrån.På huvudet har hon en vit huvudduk och kring halsen en med broderier längs kanten försedd vit axelduk.Denna ihophålles av ett hjärtformat smycke med lösa löv av vanlig typ.Livstycket är rött och snöret försett med talrika broderier samt snörs ihop framtill.Kjolen är randig i samma färger som mansdräktens väst och förklädet randigt i svart och grönt.Strumporna är vita och skorna är svarta samt försedda med spännen.Den andra bilden är en bröstbild och huvudbonaden utgörs här av en bindmössa av vitt tyg med broderier samt spets runtom.I övrigt visas samma plagg som i helfiguren men detaljerna är bättre markerade.

De våda återstående bilderna är detaljteckningar.Den ena visar axeldukens broderier,vilket på teckningen är utfört i endast en färg,nämligen violett.Den andra bilden visar kjortelväskan som är av blått tyg och försedd med en upp- och nervänd hjärtformad öppning.i Väskan är runt om samt kring öppningen försedd med en brun,tandad kant,vilken kan vara av skinn.Den är vidare på framsidan försedd med ett applikationsmönster i flera färger, som troligen även detta varit av skinn.Väskan har ettiblått och gult randat band,som är avsett för fastknytning runt livet.

De i Nordiska Museet bevarade mansplaggen inskränker sig till tvenne nattkappor och en väst från Adelöv samt två västar från Vireda. Nattkappan motsvarar senare tiders lösa skjortveck och torde i dessa trakter kommit till användning först vid mitten av 1800-talet.Även västarna är från senare tid än den av gyllenskiöld avbildade dräkten.En av västarna från Vireda är dock av intresse,då den baktill är iskarvad med en bit tyg av äldre typ. Det är ett stycke hemvävt ylletyg med ränder i rött,grönt och vitt på svart botten,som med säkerhet kan dateras till 1800-talets förra hälft.

Antalet bevarade kvinnoplagg är större än de bevarade mansplaggen. Tvenne huvuddukar finns,båda från Vireda.Den ena är fyrkantig och rutad i vitt samt försedd med vita kedjesömsbroderier och har säkerligen använts till kyrkdräkten.Den andra har formen av en rätvinklig likbent triangel med 95 cm sida.De båda kortsidorna motstående hörnen med hålsömsbroderier och kantade med spets.Det är säkerligen en huvudduk av detta slag,som den av Gyllenskiöld avbildade flickan bär.Av blommiga halskläden finns tre stycken.Ett av siden är från Vireda,och två från Adelöv,det ena av siden,det andra av bomull.

Från Askeryd finns ett sommarlivstycke av linne,rutigt i rött och vitt.Till snittet avviker det något från Gyllenskiölds teckningar och kan möjligen vara något senare,men torde dock hänföra sig till 1800-talets förra hälft.En tröja för sommarbruk är från Vireda och är av bomull randat i vitt,blått och rött.Det finns även en svart tröja av ylle från Vireda,men den är av senare tids typ och saknar därför intresse i detta sammanhang.

Tvenne förkläden från Vireda finns,ett av ylle och ett av bomull. Ylleförklädet är randigt i grönt,rött och violett på svart botten,och visar

en slående likhet med kjolrandningen enligt Gyllenskiölds teckningar.Det har säkerligen varit så att här liksom på andra håll samma färger ingått i såväl kjol- som förklädesrndningen.Bomullsförklädet är ett sommarförkläde med ränder i rött och blått på vit botten.Det är försett med ett vävt band i samma färger.

Vid jämförelse mellan de folkdräkter som under förra hälften av 1800-talet burits i östra delen av Jönköpings län samt i södra Östergötland kan man spåra stora överensstämmelser.Det råder ingen tvekan om att här finns ett område,vars dräktskick under denna tid varit likartat.Områdets exakta omfattning kan ännu ej med säkerhet avgöras,men av vad som hittills framkommit framgår att följande härader kan räknas hit:Kinda och Ydre i Östergötland, Norra och Södra Vedbo,Vista,Tveta,Njudung (Östra och Västra härad) i Jönköpings län samt möjligen Aspelands och Sevede i Kalmar län.Den lämpligaste benämningen på detta område är nordsmåländska dräktområdet ocg i de följande skall jag redogöra för de viktigaste likheterna inom detta område.

Likheterna i dräktskicket från dessa trakter spåras tydligast i kvinnodräkten.Genomgående är det klarröda,med gula broderierförsedda livstycket, vilket i samma typ förekommit i hela området.I vissa trakter har det varit helt dominarande,medan det i andra även funnits livstycken av annat utseende. Kjolar och förkläden har med undantag av kyrkdräktens helt vita förkläde varit randiga.En god överensstämmelse mellan färger och randningsmönster är här påvisbara.De dominerande bottenfärgerna har varit svart,grått,brunt,i vilket inslag av andra färger varit varierande.Sommardräktens förkläde med vit botten har inom hela området haft inslag med olika nyanser av rött och blått i varierande men likartade mönster.

Till mansdräkten har över lag använts kvinnodräktens kjoltyger. i västen,men även andra västtyger har förekommit vid sidan härav.Särskilt intressanta är de likartade i rött,grönt och svart randiga västtyger,som kan spåras över linjen Tveta,Norra Vedbo,Ydre till Kinda.Gula skinnbyxor synes ha varit det från början allenarådande inom området,även om mörka byxor av vadmal på sina håll kommit till användning fram emot 1800-talets mitt.Livplaggen ha varierat med kort jacka och långrock,vilka som regel varit enkelknäppta.Den i Ydre förekommande fracken är en sen specialföreteelse.Tidigare har där rockarna varit av samma typ som i Kinda.Mönsterstickade strumpor har funnits i Norra Vedbo och Kinda och kan möjligen vara en reliktföreteelse av ett äldre bruk över hela området.

Lokala variationer ifråga oå färgningar och mönster har alltid förekommit inom skilda socknar och byar.Det är därför önskvärt att nutida bärare av en folkdräkt upptar mera än en variant av kjolrandningar och broderier.

Norra Vedbodräkten.

Av fil.stud.Sven Kindestam.Artikelutdrag ur boken "Från Sommabygd till Vätterstrand" 3e samlingen.

Kvinnodräkten.

Som huvudbonad kan bäras en vit trekantig duk med hålsömsbroderier och spetskantning i hörnen eller också en broderad bindmössa med spets.

Särken är liksom mansdräktens skjorta försedd med vida rynkade ärmar och sys av linne- eller bomullslärft.Den är kraftigt urringad i halsen.

Livstycket är av rött vadmal eller kläde.Längs kanterna och i de sneda ryggsömmarna finns gula kantband.Med undantag av axelbanden är det runtom försett med fortlöpande broderi i gult bomulls- eller linnegarn.Livet,som är djupt urringat,har nedtill i ryggen tvenne veck samt två gula metallknappar.

Axelduken är av vitt linne eller bomull och längs kanterna samt den bakre fliken försedd med broderier i olika färger.Framtill hålles den ihop av en hjärtformad brosch med löst hängade löv.Även blommig sidenschal kan användas till dräkten,men i så fall bör man,för att skydda schalen,under denna och livstycket bära en tunn vit duk av bomull.

Ytterkröjan är av ylletyg och häktas ihop framtill.Till färgen är den grön eller svart.Den har liksom livet sneda sömmar samt veck och två knappar i ryggen.

Kjolen är av randigt ylle tyg.Bottenfärgen är svart med varierande färginslag, vanligen i rött,grönt och vitt.Till sommarbruk kan användas linnekjol randad i samma färger.
Förklädet är också randigt och även här ~~xxfärgen~~ kan färgerna variera.Vinterdräktens förkläde är av ylle i mörkare färger och sommardräktens av vitt linne eller bomull med ränderna i rött och blått.

Kjolväska av blå vadmal med brun skinnkantning och applikationer av skinn i flera färger kan bäras till dräkten.
Strumporna skall alltid vara vita och kan stickas av ull,linne eller bomullsgarn.

Skodonen skall alltid vara svarta lågskor med spännen.